

‘Back to basics’

*Mr. P.B. Bodamèr en mr. C.E. Jeekel**

1. Inleiding

Tien jaar Nationaal Platform Personenschade (of inmiddels: De Letselschade Raad). Een jubileum is altijd reden voor een feestje. In dit geval een themanummer van het Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade.

De Letselschade Raad en de normering van schadeposten zijn nauw met elkaar verweven. Kritische geluiden over normering van schadeposten zijn in het verleden met name gekomen uit de hoek van de Vereniging van Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP). Reeds in 2000 werd door mr. J.M. Beer (oprichter van de ASP) in diens inleiding voor het LSA Symposium aangevoerd:

‘Abstracte berekening van schade is onder omstandigheden zeker een deugdelijk middel om de juiste omvang van schadevergoeding te bepalen, maar van de juiste omvang van schadevergoeding kan nimmer worden geabstraheerd. Dat laatste geschiedt met het normeren van schadeposten.’

Onze bijdrage in dit themanummer zal er een zijn van kritische aard. De bijdrage bespreekt de consequenties van het invoeren van de NPP-richtlijnen voor de letselschadepraktijk, met de nadruk op onze ervaringen en bevindingen als advocaten van slachtoffers. Onze kritische kanttekeningen zijn niet bedoeld om de feestvreugde rond het jubileum te temperen, maar om de lezer (weer) te attenderen op de grondbeginselen van ons rechtssysteem, vanzelfsprekend daar waar het de vergoeding van personenschade betreft.

In deze bijdrage zal eerst een tweetal casusposities worden geschetst. Deze casus illustreren ons standpunt dat op basis van de NPP-richtlijnen¹ vastgestelde schadebedragen niet altijd overeenkomen met de daadwerkelijk door het slachtoffer geleden en nog te lijden schade. De hardheidsclausule² die de NPP-richtlijnen uitdrukkelijk kennen, wordt naar onze waarneming in de praktijk niet altijd benut, waar dat wel zou moeten. Wij gaan in de bijdrage als het ware ‘back to basics’ en staan stil bij de juridische basisregels zoals die gelden bij de vergoeding van personenschade (par. 2). In paragraaf 3 bespreken wij kort wan-

neer en waarom normering haar intrede deed.³ Hierna (par. 4) wordt recente jurisprudentie waarin de NPP-richtlijnen aan de orde komen, besproken en verbinden wij daaraan onze – voorlopige – conclusies. Daarbij gaan wij met name in op de invloed van materiële normering op de bewijspositie van procespartijen. Wij werpen een korte blik over de grens en bespreken (par. 5) de opgedane ervaringen met materiële normering door onze zuiderburen door middel van de in 2001 gelanceerde Indicatieve Tabel. De door ons bespeurde gevaren van materiële normering worden in paragraaf 6 besproken. Na het opperen van een aantal alternatieven (par. 7) ronden wij de bijdrage af (par. 8).

Casus 1

Piet was 50 jaar oud toen hij tijdens het werk betrokken raakte bij een explosie, als gevolg waarvan hij ernstige brandwonden en gecompliceerde beenfracturen opliep. Na een onafhankelijke orthopedische en plastisch chirurgische expertise, op basis waarvan in totaal 48% BI werd vastgesteld, kon tot afwikkeling van het letselschadedossier worden overgegaan.

Over de meeste schadeposten werd overeenstemming bereikt met de WA-assuradeur. De schadepost verlies zelfwerkzaamheid daarentegen leverde aanmerkelijk meer discussie op. Piet woonde aan de rand van een Overijssels boerendorp. Zijn erf kende een totaal oppervlak van meer dan 7 ha. Op het erf bevonden zich diverse schuren, waarin de pony’s, varkens, kippen en eenden waren ondergebracht.

Vóór het ongeval werkte Piet fulltime in de bouw. Thuis was Piet altijd bezig. Het onderhoud van de dieren, de weilanden, de schuren bezorgden hem de nodige arbeidsuren, maar hij deed het graag. Het was immers zijn lust en zijn leven.

Door de ernstige ongevalsgevolgen kon Piet nu feitelijk alleen nog maar de kippen en eenden voeren. Alle andere taken diende hij uit te besteden. Familie en vrienden droegen graag hun steentje bij, maar een structurele oplossing bood dit niet.

Het incidenteel inschakelen van een loonbedrijf, een hovenier of een schilder leverde steeds discussie op met de WA-assuradeur. De jaarlijkse kosten kwamen immers constant boven het NPP-maximum van € 1300⁴ uit volgens de ingeschakelde schaderegelaar en daarom werden de kosten niet vergoed. Naar de toekomst toe wilde de schaderegelaar bij het kapitaliseren louter uitgaan van het maximale ‘NPP jaarbedrag’. Tussen de regels door liet hij weten dat Piet eigenlijk maar moest gaan verhuizen.

* Mevrouw mr. P.B. Bodamèr is advocaat Zwolle bij Ace Letselschade Advocaten, en lid van de ASP. Mevrouw mr. C.E. Jeekel is advocaat bij Ace Letselschade Advocaten in Zwolle en bestuurslid van de ASP.

1. Wij spreken in de bijdrage zowel nog van de NPP-richtlijnen als van de nieuwe naam, De Letselschade Richtlijnen.
2. Deze hardheidsclausule houdt in dat, voor zover er sprake is van bijzondere omstandigheden die zich niet lenen voor een genormeerde schadevergoeding, de schade concreet zal moeten worden vastgesteld.

3. Voor een uitvoerige beschrijving hiervan wordt verwezen naar het artikel van J.L.M. Misana elders in dit nummer.

4. Aanbeveling Zelfwerkzaamheid NPP d.d. 15 september 2006 (zie <www.npp.nl>), uitgaande van een eigen woning/met tuin/alle onderhoud (€ 1000) en een vrijstaande woning (omrekenfactor 1,3).

Casus 2

Marjet was een getalenteerde 22-jarige rechtenstudente toen bij haar het noodlot toesloeg. Een achteroprijding leidde tot aanzienlijke neklachten, gepaard gaand met onder meer concentratiestoornissen en vermoeidheidsklachten. Marjet zat in haar derde jaar van de richting fiscaal recht en had net een studentstage bij een gerenommeerd belastingadvieskantoor afgerond. Daarnaast verdiende zij door de belastingaangiften van vrienden en kennissen te verzorgen een aardig zakcentje bij. Dankzij een enorm doorzettingsvermogen kon zij, zij het een jaar later dan gepland, haar bul ophalen en trad zij in dienst bij het betreffend belastingadvieskantoor. Vanwege haar fiscaal-juridische talenten kreeg zij een startsalaris van € 2500 netto per maand.

Tegen de WAM-assuradeur voerde zij aan dat zij, het ongeval weggedacht, geen studievertraging zou hebben opgelopen en een jaar eerder in dienst zou zijn getreden. Hierdoor liep zij nu – de schamele studiefinanciering hier niet in betreffend – minstens € 30.000 netto mis. Bovendien was zij haar bijbaantje kwijtgeraakt.

De WAM-assuradeur betwistte primair de ongevalsgerelateerdheid van de studievertraging en subsidiair stelde hij dat, als er al een vergoeding ter zake diende plaats te vinden, deze gemaximeerd was tot € 18.018, zijnde de bedragen conform de laatste NPP-richtlijn Studievertraging.⁵

De hiervoor gefingeerde – doch op de letselschadepraktijk toegesneden – casus geven ongetwijfeld herkenbare discussies weer. De casus tonen daarnaast aan hoe menig aansprakelijkheidsverzekeraar (en soms ook belangenbehartiger) de NPP-richtlijnen zonder gebruikmaking van de hardheidsclausule wenst te hanteren, en welke verstrekkende gevolgen dit kan hebben voor het slachtoffer in kwestie.

2. Hoe zat het ook al weer?

Vergoeding van persoonschade is het vergoeden van het verschil in de vermogenspositie van het slachtoffer in de situatie met, respectievelijk zonder ongeval. Uitgangspunt in het Nederlandse recht is dat het slachtoffer recht heeft op volledige schadevergoeding van de aansprakelijke partij. Immers, de aansprakelijke is gehouden het slachtoffer zo veel mogelijk te plaatsen in de situatie waarin deze zonder de aansprakelijkheidschepende gebeurtenis vermoedelijk zou hebben verkeerd, daarvan de kosten te dragen en hem voor het overige te compenseren voor schade (kosten en verlies) die desalniettemin resteert.⁶ Deze schade dient daarbij zo concreet mogelijk te worden berekend, dat wil zeggen: rekening houdend met alle omstandigheden aan de kant van het slachtoffer.⁷

Bij het vaststellen van de schade moet het vizier ook zijn gericht op de toekomst. Wij moeten ons wagen aan toekomstvoorspellingen. Voorspellingen over de fictieve toekomst van het slachtoffer, het ongeval weggedacht. Voorspellingen over de daadwerkelijke toekomst zoals die er nu voor het slachtoffer zal uitzien met inachtneming van de beperkingen die zijn ontstaan als gevolg van het ongeval. Wij ontkomen er dan niet aan om te abstraheren, waarbij weliswaar zo veel mogelijk aansluiting gezocht wordt bij de concrete – of zo concreet mogelijke – omstandigheden van het slachtoffer. Vergoeding van persoonschade is immers maatwerk.

Artikel 6:97 BW⁸ biedt de rechter hiertoe een handvat: volgens dit artikel dient hij de schade te begroten op de wijze die het meest met de aard daarvan in overeenstemming is. Kan de omvang van de schade niet nauwkeurig worden vastgesteld, dan wordt hij geschat. De rechter is daarbij niet gebonden aan de gewone regels van stelplicht en bewijslast.⁹ Bovendien is begroting van de schade sterk met de feiten verweven en voorbehouden aan de rechter die over de feiten oordeelt.¹⁰ Het staat de rechter daarbij vrij om zonder bewijs aannemelijk te achten dat schade is geleden, en de omvang daarvan te schatten.¹¹

3. Waarom normering?

Het zo concreet mogelijk vaststellen van de schade is lastig. Hoe groter de financiële belangen, des te meer discussie bestaat over de uitgangspunten van de schadebegroting. Dit komt een snelle schaderegeling niet ten goede, reden waarom normering haar intrede heeft gedaan.

De discussies over de omvang van schadeposten kunnen in het schaderegelingstraject hoog oplopen. De procedurele normering (denk hierbij aan de Gedragscode Behandeling Letselschade) kan nog zo strak in elkaar zitten en de reactietermijnen kunnen nog zo helder zijn geformuleerd, als over de inhoud geen overeenstemming wordt bereikt, dan is het schaderegelingstraject nog immer een tijdrovende, enerverende – en kostbare – bezigheid.

Wat zou het mooi zijn om dan een model te maken waarmee, het liefst met één druk op de knop, de schade voor eens en altijd is berekend? Een dergelijk model zou immers leiden tot pro-

5. Conform de Letselschade Richtlijn Studievertraging d.d. 1 januari 2009 (zie <www.npp.nl>).

6. Zie uitvoerig S.D. Lindenberg, *Schadevergoeding: een kwestie van techniek en moraal*, in: S.D. Lindenberg e.a. (red.), *Schade: vergoeden of beperken?*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2004, p. 1 e.v.

7. Aldus uitdrukkelijk onder meer Mon. Nieuw BW B34 (Bloembergen/Lindenberg), nr. 36; Asser-Hartkamp 4-I, nr. 418; Mon. BW B35 (Klaassen), nr. 10.

8. Met art. 6:96 BW komen wij ook een heel eind. De vergoeding van schade, bijvoorbeeld voortvloeiend uit verlies aan zelfwerkzaamheid, zal afhangen van de vraag of de kosten in redelijkheid zijn gemaakt, waarbij de redelijkheid zowel ziet op zowel het maken als op de omvang van de kosten (zie ook S.D. Lindenberg, *Verzorging en huishoudelijke hulp, onzichtbare schade op een lastig kruisvlak*, TVP 2006, p. 108). Het is inmiddels algemeen aanvaard dat de redelijkheidsmaatstaf een dubbele betekenis heeft: niet alleen moet het maken van kosten redelijkerwijze verantwoord zijn, maar ook moet de omvang van de kosten, gelet op de specifieke omstandigheden, redelijk zijn (aldus onder meer MvA II op art. 96, Parl. Gesch., p. 337, Asser-Hartkamp 4-I, nr. 414). Ook hierbij geldt dat de feitenrechter te beoordelen heeft wat de redelijkheid in de gegeven omstandigheden meebrengt.

9. Onder meer HR 18 april 1986, NJ 1986, 567, m.nt. G, doch ook HR 16 oktober 1998, NJ 1999, 196.

10. HR 8 juli 1992, NJ 1992, 714; VR 1992, 133 m.nt. A.J.O. van Wassenaeer van Catwijk.

11. Aldus HR 28 juni 1991, NJ 1991, 746.

ductievere, efficiëntere en effectievere schaderegeling, kostenmatiging en beperking van tijdsbesteding. Het zou de transactiekosten kunnen beperken en deze, niet minder belangrijk, meer inzichtelijk en beheersbaar maken.

Verregaande inspanningen van de zijde van De Letselschade Raad hebben de afgelopen jaren tot diverse Letselschade Richtlijnen¹² geleid. Deze richtlijnen dragen bij aan de hiervoor weergegeven materiële normering, de inhoudelijke normering van de omvang van schadeposten. De ene richtlijn geniet meer bekendheid dan de andere en wordt daardoor ook meer gebruikt. Feit is dat de richtlijnen een steeds prominenter plaats lijken in te nemen bij de behandeling van personenschade.

Zoals bekend is in nagenoeg elke richtlijn de zinsnede opgenomen dat, voor zover er sprake is van bijzondere omstandigheden die zich niet lenen voor een genormeerde schadevergoeding, de schade concreet zal moeten worden vastgesteld.

4. Jurisprudentie en normering

Ook in gerechtelijke procedures komen de NPP-richtlijnen steeds vaker voor. De meeste jurisprudentie is tot nu toe te vinden over de Richtlijn Zelfwerkzaamheid. Het grootste aantal uitspraken is uit 2007, betreft schade voortvloeiend uit verlies van zelfwerkzaamheid, en is afkomstig van de Rechtbank Arnhem. Het wel of niet hanteren van de NPP-richtlijnen en de wijze waarop waren daarbij vaak onderwerp van discussie.

Op 11 april 2007 besliste de Rechtbank Arnhem:¹³

‘Deels gaat het om reeds verschenen, deels om toekomstige schade. Dit soort schade moet uit de aard der zaak schatten-derwijs worden begroot, waarbij noodzakelijkerwijs van veel aspecten zal moeten worden geabstraheerd van de concrete omstandigheden van eiseres, al was het maar omdat die omstandigheden in de loop van de tijd fluctueren. (...)

De rechtbank zal wat betreft de kosten van deze werkzaamheden aansluiting zoeken bij de aanbeveling in verband met kosten zelfwerkzaamheid van het Nationaal Platform Personenschade. Voor het verlies aan zelfwerkzaamheid – waaronder de rechtbank de hiervoor genoemde werkzaamheden schaaft – wordt uitgegaan van € 1.000,- per jaar x factor 1,3 (vrijstaande woning) = € 1.300,-. Wat betreft de tuinwerkzaamheden acht [eiseres] zich nog voor de helft in staat de werkzaamheden te verrichten die zij voorheen ook deed. De rechtbank zal daarom van de berekende jaarschade een percentage van 85% nemen, hetgeen neerkomt op een schade van € 1.105,- per jaar. Weliswaar valt dit normbedrag lager

uit dan de door [eiseres] begrote schade maar de rechtbank is van oordeel dat met dit normbedrag kan worden volstaan omdat zonder nadere toelichting van [eiseres], die ontbreekt, niet valt in te zien dat zij meer kosten moet maken dan het gemiddelde.’

Een paar maanden later – 15 augustus 2007¹⁴ – besliste diezelfde rechtbank, erop wijzend dat zij bij de vaststelling van de schade niet gebonden is aan de normale regels van stelplicht en bewijslast,¹⁵ dat zij met gebruikmaking van de vrijheid die haar ingevolge artikel 6:97 BW toekomt, de schade zal schatten en daarbij onder meer de uitgangspunten van de Aanbeveling Zelfwerkzaamheid van de Letselschade Raad zal betrekken. De rechtbank ging op basis hiervan rekenen, om vervolgens toch weer enigszins te concretiseren:

‘In de gegeven omstandigheden – [eiser] heeft een bescheiden looptijd [te weten tien jaar; CJ/PB] gehanteerd en was timmerman van beroep, zodat hij meer dan de gemiddelde persoon gewoon en in staat was onderhoud aan zijn woning te verrichten – acht de rechtbank het gerechtvaardigd niet-temin van de door hem gestelde lumpsum uit te gaan.’

Een op basis van de NPP-richtlijnen vastgesteld totaalbedrag van € 6500 werd hierdoor meer dan verdubbeld naar € 15.000.

Op 29 september 2007 deed de Rechtbank Arnhem¹⁶ wederom een uitspraak over (onder andere) verlies van zelfwerkzaamheid. De eiseres in kwestie had verzocht om verwijzing naar een schadestaatsprocedure, maar de rechtbank was van oordeel de zaak zelf in die bodemprocedure te kunnen afdoen. De rechtbank realiseerde zich daarbij dat sprake was van complicaties die maakten dat het niet mogelijk was de schade nauwkeurig vast te stellen. Haars inziens was een concrete schadebegroting langs de gebruikelijke weg niet goed mogelijk en moest de schade zo goed mogelijk worden geschat. De rechtbank oordeelde:

‘Op grond van al het voorgaande zal de rechtbank de schade tot en met 2004 concreet begroten en die vanaf 2005 begroten op basis van de in de Aanbeveling zelfwerkzaamheid van het Nationaal Platform Personenschade (NPP) genoemde bedragen. Eiseres heeft onvoldoende aannemelijk gemaakt dat toepassing van de NPP-normen geen recht doet aan haar situatie, zoals namens haar ter comparitie is betoogd. Voor een huurwoning met tuin als door [eiseres] wordt bewoond geldt volgens die aanbeveling een normbedrag van EUR 500,00 per jaar als met “alle onderhoud” rekening wordt gehouden.’

De Arnhemse rechtbank sloot op 19 december 2007 een druk ‘NPP-jaar’ af met een uitspraak¹⁷ waarin beide partijen ter zake van het verlies van zelfwerkzaamheid gesteld hadden zich te

12. Wij sommen de huidige Richtlijnen hierna in willekeurige volgorde op:

- de Letselschade Richtlijn Huishoudelijke Hulp;
- de Letselschade Richtlijn Kilometervergoeding;
- de Letselschade Richtlijn Studieovertraging;
- de Letselschade Richtlijn Zelfwerkzaamheid;
- de Letselschade Richtlijn Ziekenhuisdaggeldvergoeding.

Voor een verdere uitwerking, alsmede de diverse Aanbevelingen wordt verwezen naar <www.npp.nl>.

13. Rb. Arnhem 11 april 2007, LJN BA5538.

14. Rb. Arnhem 15 augustus 2007, LJN BB2038.

15. Zie hiervoor doch ook HR 16 oktober 1998, NJ 1999, 196.

16. Rb. Arnhem 29 september 2007, LJN BB3640.

17. Rb. Arnhem 19 december 2007, LJN BC3687.

kunnen vinden in een abstracte begroting aan de hand van de richtlijn van de Letselschade Raad. De rechtbank zag in die zaak geen aanleiding die omrekenfactor achterwege te laten op grond van de stelling van eiser dat hij zeer handig was en meer dan gemiddeld klusjes in huis deed. Omdat sprake was van de hiervoor bedoelde abstracte begroting moest, zo stelde de rechtbank, nu juist van dergelijke feitelijkheden worden geabstraheerd.

Ten aanzien van door de ouders verrichte mantelzorg/verzorging van hun dochtertje met ernstig hersenletsel oordeelde de Arnhemse rechtbank op 11 november 2005¹⁸ dat het hier ging om:

‘(...) structurele en omvangrijke inzet van haar ouders die de grens van een belangeloze hulpverlening aanzienlijk overschrijdt, terwijl in de gegeven omstandigheden professionele hulp in de rede zou hebben gelegen (HR 28 mei 1999, NJ 1999, 564 en HR 6 juni 2003, RvdW 2003, 105). (...) In de omstandigheid dat het NPP dat tarief voor mantelzorg in 2004 heeft gesteld op € 8,- per uur vindt de rechtbank aanleiding om [eiseres] te volgen in haar aangepaste berekening waarin zij dat tarief hanteert met ingang van 1 januari 2005.’

Daar waar de Arnhemse rechtbank de NPP-richtlijnen nog wel hier en daar wil toepassen, wees het Amsterdamse hof op 4 november 2008 toepassing af met de volgende uitspraak.¹⁹ In die zaak had eiser meerdere facturen, alsmede een gespecificeerde offerte overgelegd ter zake van Groenvoorziening. Het hof oordeelde:

‘Uit deze facturen komt naar voren dat (benadeelde) in deze periode meer kosten voor het tuinonderhoud heeft gemaakt dan hij in deze procedure vordert. In hetgeen uit deze facturen naar voren komt ten aanzien van de werkzaamheden die door Groenvoorziening B.V. zijn verricht ziet het hof geen aanleiding een deel van de kosten voor rekening van (benadeelde) te laten. Dat er meer werk aan de tuin wordt verricht dan (benadeelde), gelet op diens cardiale problematiek, zelf zou hebben kunnen verrichten – zoals de Stichting stelt, maar (benadeelde) bestrijdt – vindt geen steun in het rapport van dr. (cardioloog) en is ook overigens niet aanvaardbaar gemaakt. Het feit dat de werkzaamheden thans door een professionele hovenier worden uitgevoerd en niet door (benadeelde) zelf of door een niet-professionele hulpkracht komt voor de beoordeling evenmin betekenis toe nu (benadeelde) afdoende heeft toegelicht waarom hij met een goedkoper alternatief geen genoegen hoeft te nemen. In het licht van dit laatste valt ook niet in te zien waarom (benadeelde) genoeg zou moeten nemen met een vergoeding conform de door de Stichting overgelegde richtlijn van het Nationaal Platform Personenschade.’

Op 7 januari 2009 deed de Amsterdamse rechtbank een uitspraak in een medische aansprakelijkheidszaak waarin de NPP-richtlijnen aan bod kwamen.²⁰ De schade als gevolg van carrièrevertraging was hier – onder andere – onderwerp van juridisch debat. Omdat eiseres aan het begin van haar carrière stond, werd bij het bepalen van haar vordering aangesloten bij de ‘NPP-Aanbeveling Schade in verband met studievertraging’ van 15 september 2006, waarin het nettonormbedrag per jaar studievertraging in de categorie hbo/wo is gesteld op € 17.000. Als alternatief voor de vaststelling van deze schade had eiseres subsidiair een berekening door het NRL aangevoerd. Het ziekenhuis voerde hiertegen het volgende aan:

‘De vordering van schade wegens verlies aan verdien capaciteit en wegens vertraging van de carrière betreft een dubbeltelling. Daarmee wordt zowel concreet als abstract berekende schade gevorderd. Er is bovendien geen sprake van een onderbroken opleiding, dus is niet voldaan aan de definitie van studievertraging in de zin van de NPP-Aanbeveling. Bovendien had A gedurende de periode waarover zij schade vordert – anders dan het uitgangspunt van de richtlijn – wel inkomen uit arbeid. Verder dateert de richtlijn uit 2006, terwijl de gestelde vertraging zich afspeelt in de periode 2003 tot 2005, en bovendien gaat de NPP-Aanbeveling volgens OLVG ten onrechte alleen uit van goede kansen.’

De rechtbank volgde het ziekenhuis niet in haar betoog. De rechtbank achtte het aannemelijk dat eiseres vertraging in haar loopbaanontwikkeling had opgelopen en dat dit, indien de aansprakelijkheid komt vast te staan, het gevolg was van het spieren zenuwletsel. Hiernaast achtte de rechtbank, nu eiseres ten tijde van het ontstaan van het spier- en zenuwletsel recent was afgestudeerd en vrijwel geen werkervaring had, het niet onbegrijpelijk dat zij bij de berekening van haar schade aansluiting zocht bij de NPP-Aanbeveling bij studievertraging. De rechtbank overwoog als volgt:

‘De rechtbank acht deze abstracte wijze van schadeberekening mede gerechtvaardigd door de disproportionele verhouding tussen het gevorderde bedrag en de vermoedelijke kosten van een concrete schadeberekening van deze post door een deskundige. Hetgeen OLVG daartegenover aanvoert ter betwisting van de berekening, is te vaag en leidt dan ook niet tot het oordeel dat de berekening van A moet worden vervangen door een concrete schadeberekening. De rechtbank zal deze schadepost, indien de aansprakelijkheid komt vast te staan, dan ook schattenderwijs begroten op het gevorderde bedrag.’

Uit de jurisprudentie²¹ over de ziekenhuisdaggeldvergoeding en de kilometervergoeding valt te herleiden dat de NPP-richtlijnen vaak door de eisende partij worden gehanteerd ter onderbou-

18. Rb. Arnhem 11 november 2005, LJN AV0527.

19. Gepubliceerd op de PIV-site (zie echter ook <www.letselschademagazine.nl>).

20. Rb. Amsterdam 7 januari 2009, LJN BH1287.

21. Onder andere Rb. Den Bosch 11 april 2007, LJN BA2723; Rb. Rotterdam 15 februari 2006, LJN AY6381; Rb. Zutphen 30 november 2005, LJN AU8168.

wing van de betreffende schadeposten en feitelijk niet als zodanig door de gedaagde partij worden betwist, waardoor die posten conform worden toegewezen.

Voorlopige conclusies

Uit de hiervoor aangehaalde uitspraken kunnen de volgende conclusies worden getrokken. De rechter is zich – vanzelfsprekend – bewust van het basisbeginsel, te weten het recht van het slachtoffer op een zo concreet mogelijk vastgestelde schadevergoeding. Niettemin bespeuren wij hier en daar ons inziens daarmee in strijd zijnde overwegingen of tegenstrijdigheden. Dat de ruimte die de NPP-richtlijnen geven voor individuele omstandigheden van het geval, nihil zou zijn (Rechtbank Arnhem d.d. 19 december 2007) en dat van concrete feitelikheden nu juist wordt geabstraheerd, strookt niet met de uitleg van de Letselschade Richtlijn Zelfwerkzaamheid zelf, immers deze geeft – zoals eerder aangevoerd – uitdrukkelijk aan: ‘voor zover er ter zake van de woning, tuin of persoon van het slachtoffer in relatie tot zelfwerkzaamheid sprake is van bijzondere omstandigheden die zich niet lenen voor genormeerde vergoeding, zal de schade concreet moeten worden vastgesteld’. In diezelfde uitspraak wordt vergoeding van huishoudelijke hulp overigens afgewezen omdat hiervoor *feitelijk* niet wordt betaald. In één en hetzelfde vonnis dus wel en niet abstraheren ...

In de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam van 7 januari 2009 is het naar ons oordeel nog maar de vraag of concrete schadeberekening tot een disproportionele²² verhouding zou leiden. Niet valt uit te sluiten dat concrete schadevaststelling tot een hogere schadevergoeding zou hebben geleid, waarmee die ‘disproportionele’ verhouding geen argument meer zou zijn.

Een duidelijke lijn in hoe de feitelijke rechter met de NPP-richtlijnen omgaat, valt niet echt uit de besproken jurisprudentie te destilleren. Voor zover er al lijnen te bespeuren vallen, dan zijn dat volgens ons de volgende. Indien schadevergoeding op basis van de NPP-richtlijnen aan de orde is, dan lijkt het erop dat aan de wijze waarop het verweer daartegen²³ wordt gemotiveerd en onderbouwd, hogere eisen (dan gebruikelijk) worden gesteld ‘op straffe van’ toepassing van de NPP-richtlijnen. Een procespartij zal zich dus extra dienen in te spannen bij het onderbouwen van haar stelling om in casu af te wijken van ‘de norm’. Bij het Amsterdamse hof slaagde eiser daarin, dankzij overtuigende onderbouwing door middel van facturen en overige bewijsstukken en een gemotiveerd beroep op bijzondere feitelijke omstandigheden.

De rechter is lijdelijk, wat wil zeggen dat hij alleen naar de zaken kijkt die de partijen aan hem voorleggen. Het luistert dus nogal nauw wat aan hem wordt voorgelegd. Is dat primair een vergoe-

ding op basis van de NPP-richtlijnen (zoals bij de Amsterdamse rechtbank op 7 januari 2009), dan zal dat in beginsel – behoudens meer dan deugdelijke betwisting – ook worden toegewezen.

5. Materiële normering bij onze zuiderburen

In België wordt reeds jaren gewerkt met de zogeheten Indicatieve Tabel.²⁴ De Indicatieve Tabel dient als richtlijn voor de begroting van onder andere personenschade. Centrale doelstelling is het bevorderen van de eenheid in de rechtspraak. De Indicatieve Tabel geeft voor een aantal schadeposten richtbedragen of formuleert abstracte regels voor de erkenning of berekening van de schade. Tot haar essentie herleid, draagt de Indicatieve Tabel bij tot een normering van de omvang van schadevergoeding op het vlak van:

1. de abstracte arbeidsongeschiktheidsschade (met inbegrip van de schade op huishoudelijk vlak);
2. de morele (immateriële) schade van het slachtoffer als gevolg van de invaliditeit;
3. affectieschade in het geval van overlijden;
4. Enkele bestanddelen van zaakschade, voornamelijk de zogeheten gebruiksderivingsvergoedingen.

Bij de normering van de vergoeding van de materiële en immateriële schade uit arbeidsongeschiktheid steunt dit Belgische model integraal op kwantificering van de lichamelijke schade. Die kwantificering wordt (vrijwel volledig) overgelaten aan expertiserend artsen die, hetzij door de rechter, hetzij door partijen in onderling overleg worden aangesteld. De expertiserend arts bepaalt de graden van tijdelijke en blijvende invaliditeit en arbeidsongeschiktheid, de graden van pijn en de graad van – zoals onze zuiderburen dat noemen – esthetische schade.

Ook in België geldt het uitgangspunt van de volledige schadevergoeding. De Indicatieve Tabel kent dan ook min of meer dezelfde ‘ontsnappingsmogelijkheden’ zoals wij die van de NPP-richtlijnen kennen.²⁵

De Indicatieve Tabel werd vrij kritisch onthaald. Gesteld werd dat de Magistraten Vereniging, waarvan het initiatief tot het opstellen van de tabel uitging, zich hierdoor in de plaats van de wetgever zou willen stellen. Er werd gewaarschuwd dat aan die

24. Voor een uitvoerige bespreking wordt verwezen naar B. de Temmerman & E. de Kezel, Normering in België: de indicatieve tabel, TVP 2002, p. 103 e.v.

25. Het voorwoord van de Indicatieve Tabel wijst op belangrijke beperkingen:

- Wanneer het slachtoffer het bestaan en de omvang van zijn schade met rechtelijke zekerheid kan aantonen en begroten, bevindt het zich buiten het toepassingsgebied van de Indicatieve Tabel. Hierbij is aan te stippen dat het slachtoffer de kost van het herstel van de berokkende schade als schadeherstel kan vorderen. Ook in dat geval kan de Indicatieve Tabel niet worden gehanteerd.
- Alleen wanneer het bestaan van de schade rechtelijk zeker is, maar de omvang ervan niet *in concreto*, met recht op zekerheid kan worden bepaald, is het – voorzichtige – gebruik van de Indicatieve Tabel op zijn plaats.
- De Indicatieve Tabel is overigens geen bindend voorschrift. Ze laat de soevereine beoordeling van de feitenrechter, geval per geval, onverkort. Zij heeft slechts tot doel van de partijen en rechters een hulpmiddel te zijn waaraan zij hun zienswijzen resp. beoordelingen kunnen toetsen (De Temmerman & De Kezel 2002, p. 113).

22. Naar onze mening is het bovendien de vraag of de term ‘disproportioneel’ hier überhaupt wel gevoerd kan worden.

23. Dit verweer zou kunnen worden gevoerd door de verzekeraar (die zich tegen toepassing verzet omdat de concrete schade lager zou zijn dan de NPP-richtlijnen aangeven) als het slachtoffer stelt in concreto meer schade te ondervinden dan de NPP-richtlijnen aangeven.

rechtspraak waarin aangesloten zou worden bij de Indicatieve Tabel, de draagwijdte van wet gegeven zou worden, hetgeen schending van artikel 6 van het Gerechtelijk Wetboek zou inhouden.²⁶ Ook stuitte de tabel op inhoudelijke kritiek. De regels die worden geformuleerd, zouden niet stroken met de rechtspraak of gangbare praktijk. Op te veel punten zou zij onduidelijk zijn of lacunes vertonen.²⁷

Ondanks de kritiek heeft deze materiële normering in de praktijk uiteindelijk een zeker gezag gekregen. De Temmerman en De Kezel²⁸ voeren aan:

‘Afwijkingen ten opzichte van de Indicatieve Tabel bij het vaststellen van het basisbedrag worden niet expliciet verantwoord. De begroting van deze bij uitstek abstracte schade kan overigens bij gebrek aan concrete maatstaf niet worden verantwoord. De rechter maakt zich er dan ook met een jantje-van-leiden van af door te overwegen dat rekening werd gehouden met de aard en de omvang van de letsels, de leeftijd van het slachtoffer, de weerslag van de letsels op de beroepsactiviteiten, enzovoort. (...) Steeds meer verantwoordende rechters evenwel de schadevergoeding door verwijzing naar de Indicatieve Tabel.’

Resumerend stellen zij:²⁹ ‘Het voorgaande leidt tot de vaststelling dat het Belgische schadevergoedingsrecht nog niet aan (definitieve) normering toe is.’

6. Gevaar ligt op de loer

De twee casusposities die wij aan het begin van onze bijdrage schetsten, illustreren dat materiële normen in voorkomende situaties absoluut tekortschieten om een reële, laat staan concrete, schadevergoeding te realiseren. Het is niet mogelijk om schadeposten in materiële zin te normeren en daarbij tevens recht te doen aan het individuele slachtoffer. Is het niet zo dat een voetballer die zijn been breekt, een volstrekt andere schade lijdt dan een garnalenpeller die hetzelfde overkomt? En besteedt de ene huisvrouw/-man niet veel meer aandacht aan haar/zijn huishouden dan de ander?

Waarom wil men dan zo graag normeren? Normen beogen de coördinatieproblemen bij schaderegeling te reduceren. Dit wordt veroorzaakt doordat normen ervoor zorgen dat de onderhandelingsruimte meer vast komt te liggen en kleiner wordt. Een goede norm zal ertoe leiden dat de som van de beslissings- en foutkosten bij de schaderegeling afneemt.³⁰ Normering brengt bovendien mee dat de omvang van de bewegings-/onderhandelingsruimte van de schaderegelende partijen afneemt en bijge-

volg ook de (transactie)kosten bij de letselschaderegeling afnemen. Normen ordenen wederzijdse verwachtingen, geven een vaster referentiekader. Normering stelt verzekeraars beter in staat ex ante het aantal schadeclaims, de tijd die (ongeveer) nodig is om een schadeclaim af te wikkelen, de omvang van een eventuele schikking en de kosten van afwikkeling in te schatten.³¹ Materiële normering en kostenbeheersing gaan hand in hand.

Wie hebben belang bij de hiervoor opgesomde financiële voordelen? In onze beleving primair de schade uitkerende instanties, de aansprakelijkheidsverzekeraars. Vraag een slachtoffer wat hij liever wil: snel afwikkelen zonder dat de werkelijke omvang van zijn schade volledig is uitgezocht, of een wat langduriger voortgang met wel een zo concreet mogelijk vastgestelde schade? Wij zijn er als belangenbehartiger van slachtoffers van personenschade van overtuigd dat in negen van de tien complexe en omvangrijke schadedossiers het slachtoffer – op basis van een deugdelijke toelichting – zal kiezen voor het laatste.

Te bedenken valt dat ook sommige belangenbehartigers een eigen belang bij normering hebben. Daar waar de buitengerechtelijke kosten zijn genormeerd (op basis van BGK-letsel,³² de PIV-staffel,³³ ‘fixed fee’-afspraken, no-cure-no-pay- (NCNP)-overeenkomsten of anderszins), werk je ons inziens in de hand dat de tijdsbesteding in een dossier minimaal is en inhoudelijke, juridische discussies over de aard en omvang van schadeposten uit tijdsbesparing zorgvuldig worden vermeden. Dat er dan al spoedig zal worden ingegaan op normbedragen omdat dit tijdrovende discussies voorkomt, is naar onze mening een verwerpelijk – en voor het slachtoffer uitermate treurig – doch onlosmakelijk gevolg.

Een ander nadeel is dat de belangbehartiger bij normering van de BGK, zoals de PIV-staffel en NCNP, niet wordt geprikkeld om actief te onderhandelen. De belangenbehartiger krijgt immers over een deel van het resultaat een honorarium, zodat hij primair gericht zal zijn op het tot stand brengen van geldelijke oplossingen.

Niets is dan verleidelijker om eenvoudig in te stemmen met materiële normen teneinde het voeren van een inhoudelijk debat over de schadeposten zo veel mogelijk in tijd en omvang te beperken. Normering van de buitengerechtelijke kosten en van de materiële schadeposten *kan* leiden tot gemakzucht, kritiekloosheid en belangenverstremgeling. Wij zijn van oordeel dat onder die omstandigheden de kwaliteit van belangenbehartiging al snel het onderspit delft.

Voor de door onderbezetting en extreme ‘workload’ geplaagde rechterlijke macht is normering van schadeposten ook een prettige – tijdsbesparende – omstandigheid. Schadeposten worden

26. De Temmerman & De Kezel 2002, p. 110.

27. De Temmerman & De Kezel 2002, p. 111-112.

28. De Temmerman & De Kezel 2002, p. 112.

29. De Temmerman & De Kezel 2002, p. 114.

30. Zie I.N. Tzankova & W.C.T. Weterings, Preprocessuele afwikkeling van personenschadeclaims. Een rechtsvergelijkende studie naar de mogelijkheden tot structurering van het proces van personenschadeclaims aan de hand van procedurele normen en andere instrumenten, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 32 e.v.

31. W.C.T. Weterings, Efficiëntere en effectievere afwikkeling van letselschadeclaims, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2004, par. 2.6.

32. Stand en bedragen tot 1 januari 2009. Zie voor de inhoud van de Regeling BGK Letsel het Handboek Personenschade, juni 2008, p. 5160-1 e.v.

33. Die per 1 januari 2009 de genoemde Regeling BGK Letsel, zoals die gold voor de rechtsbijstandsverzekeraar, verving.

snel en op eenvoudige wijze vastgesteld en het vonnis is vlot geschreven. Het grote gevaar van normering is echter dat een rechter snel naar deze richtlijnen en aanbevelingen zal grijpen en dat ook steeds meer zal doen naarmate partijen in hun processtukken vaker van de aanbevelingen en richtlijnen gebruik zullen maken. Het wordt dan een algemeen geaccepteerde norm. Is er discussie tussen partijen? Dan gaan we de materiële normen toepassen. Op grond van artikel 6:97 BW is de rechtbank immers bevoegd een schatting te maken van de schade.

De richtlijnen dreigen te verworden tot een soort dwingende wetsbepaling, althans roepen in ieder geval nu al een soort verzwaarde bewijslast in het leven voor de partij die ervan af wenst te wijken. Deze ervaring is inmiddels in België opgedaan,³⁴ en valt ook in de in deze bijdrage besproken Nederlandse jurisprudentie te bespeuren.³⁵

Eerlijk is eerlijk

Natuurlijk is materiële normering van schadeposten *onder bepaalde voorwaarden* best geschikt. Wij realiseren ons ook dat men bij het opstellen van die richtlijnen niet over één nacht ijs is gegaan en dat de gehanteerde bedragen na intensief en deugdelijk onderzoek zijn vastgesteld.

Een voordeel van normering is dat het in voorkomende situaties een prima oplossing kan bieden. Materiële normering is in beginsel geschikt bij schadeposten die over het algemeen slechts gedurende korte duur worden gemaakt en waarbij enige afwijking van de daadwerkelijke kosten niet tot enorme financiële verschillen leidt. Materiële normering kan voorts geschikt zijn bij schadeposten die naar hun aard toepasbaar zijn op nagenoeg elke benadeelde partij, ongeacht de aard en omvang van haar letsel, haar burgerlijke status, inkomenssituatie en dergelijke. Het zijn de meer eenvoudige schadeposten die bij alle letsel-schadegevallen, klein of groot, voorkomen.³⁶ Het soort schadeposten dat zich naar onze mening voor materiële normering leent, is hierdoor beperkt en betreft:

- ziekenhuisdaggeldvergoeding;
- reiskosten;
- in enkele gevallen onder voorwaarden de huishoudelijke hulp.

In dit soort situaties zou het zelfs voor kunnen komen dat het slachtoffer dankzij die normering méér krijgt dan waarop hij volgens het beginsel van volledige schadevergoeding feitelijk recht zou hebben. Wij erkennen dat de schaderegeling voor wat deze schadeposten betreft aanmerkelijk kan worden bespoedigd en dat het concreet vaststellen van die schade kostenverhogend en vertragend zou werken, terwijl de uiteindelijk concreet vast te stellen schade niet wezenlijk zou afwijken van de genormeerde bedragen.

7. Alternatieven

Het moge duidelijk zijn dat wij voorstander zijn van terugkeer naar de oorsprong, 'back to basics', immers het nastreven van volledige schadeloosstelling op basis van de feitelijke concrete omstandigheden van de benadeelde in kwestie. De behandeling van een letselschadedossier is maatwerk. Elke benadeelde is uniek. Elke situatie is uniek. En omdat het van oorsprong het doel is om dit slachtoffer weer terug te brengen in de situatie waarin deze zich bevond vóór de schadetoebrengende gebeurtenis, is ook de wijze waarop de schadevergoeding wordt vastgesteld, alsmede de omvang daarvan uniek te noemen.

Te vaak wordt vergeten dat er los van NPP-richtlijnen voldoende instrumenten voorhanden zijn om de schade zo concreet mogelijk vast te kunnen stellen. Te denken valt aan de inschakeling van een arbeidskundige, een bouwkundige of een zorgdeskundige in voorkomende gevallen waarin het verlies zelfwerkzaamheid dan wel behoefte aan persoonlijke verzorging vastgesteld dient te worden. Wij denken aan rekenbureaus en arbeidsdeskundigen voor het vaststellen van de omvang van het verlies aan verdienvermogen, en expertiserend artsen voor het vaststellen van de functionele invaliditeit en de feitelijke klachten en beperkingen.

Met betrekking tot de eerste casus van Piet zal bijvoorbeeld een arbeidsdeskundige tezamen met een bouwkundig expert een onderzoek moeten doen naar aanpassingen in en rondom de woning die noodzakelijk zijn om Piet, met zijn beperkingen, zo normaal mogelijk te laten functioneren en uiteraard zo zelfstandig mogelijk. Vervolgens kan dan door de arbeidsdeskundige en/of bouwkundig expert worden bekeken wat de omvang is van de schadepost verlies zelfwerkzaamheid.

De gemiste inkomsten door de studievertraging van Marjet (tweede casus) zullen het meest concreet worden vastgesteld aan de hand van arbeidsdeskundig, rekenkundig c.q. bedrijfseconomisch onderzoek. Hoewel deze methodes wellicht kostbaarder en tijdrovender zijn dan het gebruik van richtlijnen en aanbevelingen van het NPP, is het tot dusver de enige methode die recht doet aan het individuele slachtoffer.

Wanneer een wederpartij niet instemt met het inschakelen van één of meer deskundigen kan worden gekozen voor benoeming door middel van een voorlopig deskundigenbericht (art. 203 jo. 202 Rv e.v.). Zoals bekend komt de rechter die op een verzoek

34. De Temmerman & De Kezel 2002, p. 103 e.v.

35. Zie met name Rb. Arnhem 29 september 2007 en 19 december 2007, alsmede Rb. Amsterdam 7 januari 2009.

36. Weterings 2004, p. 168.

daartoe moet beslissen, in beginsel geen discretionaire bevoegdheid toe.³⁷

In het verlengde hiervan zien wij uit naar de Wet deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade.³⁸ Het wetsvoorstel is op 27 juni 2008 ter behandeling aangeboden aan de Tweede Kamer.³⁹ Voorgesteld wordt om een deelgeschilregeling op te nemen in een nieuwe titel 17 van het derde boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.⁴⁰ Met het invoeren van een deelgeschilprocedure hoopt de wetgever het buitengerechtelijke traject bij de afhandeling van personenschade te versterken en te versnellen.

Naar onze mening is een dergelijke procedure uitermate geschikt en nuttig in geval van vastgelopen onderhandelingen over de omvang van bepaalde schadeposten. Gerealiseerd wordt dat in betrekkelijk korte tijd en in der minne (want we bevinden ons nog steeds in het buitengerechtelijk schaderegelingstraject) een bindende⁴¹ uitspraak van de rechter tot stand komt. Dankzij de deelgeschilprocedure zal de rechter op bepaalde punten de knoop kunnen doorhakken waarmee partijen – om in de woorden van de Rijdende Rechter te spreken – het verder zullen moeten doen.⁴² De praktijk zal uitwijzen of de huidige verwachtingen niet al té hooggespannen zijn. Terecht merkt Van Wassenauer⁴³ in dit kader op dat, wanneer door ondercapaciteit van de rechterlijke macht de behandeling van het deelgeschil niet snel kan plaatsvinden, de regeling haar doel, het bevorderen van een snellere afwikkeling, voorbij zal schieten.

Mediation is in letselschade een steeds vaker beproefd middel om een oplossing te creëren voor een bepaald conflict. Wanneer dat conflict zich richt op de omvang van bepaalde schade-

posten, zou dat geschil wellicht aan de hand van mediation kunnen worden opgelost. De vereniging van letselschade mediators Letme is in 2004 opgericht en kent inmiddels 35 leden.⁴⁴ De Letme-mediators zijn erin gespecialiseerd – zo geeft hun website aan – om juist in de complexere letselschadedossiers de controverse te doorbreken en het conflict tussen slachtoffer en verzekeraar, dankzij inzicht en kennis op het conflictgebied, op te lossen.

8. Afronding

Materiële normering leidt tot minder individuele rechtvaardigheid. De ogen worden gesloten voor relevante omstandigheden van het individu. Toepassing van materiële normen dient dan ook kritisch te worden benaderd. Partijen die betrokken zijn bij het schaderegelingproces, dienen te waken voor het al te eenvoudig – omwille van een snelle afwikkeling – meegaan in materiële normering.

In België heeft de Indicatieve Tabel inmiddels de plaats gekregen van een algemeen geaccepteerde norm. De Belgische rechter wordt evenwel verweten door toepassing van die Indicatieve Tabel zich er iets te makkelijk vanaf te willen maken.⁴⁵ Laten wij hier alert op blijven.

Uit de door ons besproken Nederlandse jurisprudentie blijkt dat onze vrees dat een (NPP-)richtlijn ook in ons land de plaats van een algemeen geaccepteerde norm krijgt, niet ongerechtvaardigd lijkt te zijn. Van de partij die afwijking van de norm wenst, wordt extra onderbouwing (althans beduidend meer dan gebruikelijk) gevergd. Hoopgevend is ergens dat tot nu toe slechts de rechtbanken deze lijn volgen. Het Hof Amsterdam wijkt in het door ons besproken arrest af van de NPP-richtlijnen omdat eiser naar zijn oordeel afdoende heeft aangetoond dat de richtlijnen geen recht doen aan zijn situatie. Ons inziens de enige juiste zienswijze. Wellicht heeft de wijze waarop geprocedeerd is, invloed gehad op de oordeelsvorming van de rechtbanken.

De Letselschade Raad spant zich in voor verdere normering van schadeposten, de complexere en omvangrijkere daaronder begrepen. Zie hierover de in dit tijdschrift geschetste toekomstplannen. Indien die normering (nog meer) gemeengoed wordt in het schadetraject, dan zal dit ons inziens verstrekkende gevolgen kunnen hebben voor het slachtoffer. Zeker bij complexere en omvangrijkere schadeposten zal toepassing van die richtlijnen ertoe kunnen leiden dat het slachtoffer niet alle schade vergoed zal krijgen. Wij benadrukken dan ook dat de hardheidsclausule in voorkomende gevallen vaker ingeroepen zal mogen – lees: moeten – worden.

Er zijn voldoende alternatieven voorhanden om de schade van het slachtoffer zo concreet mogelijk vast te stellen. Men denke aan de inschakeling van deskundigen, de deelgeschillenregeling en mogelijk soms ook mediation, enzovoort. Hoewel deze

37. HR 6 februari 1998, NJ 1999, 478 (M./Amev Schadeverzekering): hij dient het verzoek in beginsel te gelasten, mits het daartoe strekkend verzoek te zake dienend en voldoende concreet is en feiten betreft die met het deskundigenonderzoek bewezen kunnen worden. Dit is anders indien de rechter op grond van in zijn beslissing vermelde feiten en omstandigheden van oordeel is dat het verzoek in strijd is met de goede procesorde, dat van de bevoegdheid toepassing van dit middel te verlangen, misbruik wordt gemaakt – bijvoorbeeld omdat verzoeker wegens onevenredigheid van de over en weer betrokken belangen in redelijkheid niet tot het uitoefenen van die bevoegdheid kan worden toegelaten – of dat het verzoek moet afstuiten op een ander door de rechter zwaarwichtig geoordeeld bezwaar, HR 12 september 2003, RvdW 2003, 140.

38. Wetsvoorstel 31 518, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering tot invoering van een procedure voor deelgeschillen ter bevordering van de buitengerechtelijke afhandeling van letsel- en overlijdensschade.

39. De nota naar aanleiding van het verslag bij dit wetsvoorstel is eind 2008 naar de Tweede Kamer gezonden. Medio/eind januari 2009 is in de Tweede Kamer het wetsvoorstel plenair behandeld. Daarna volgt de Eerste Kamer.

40. Art. 1019w-1019cc (ontwerp-)Rv.

41. Art. 1019bb (ontwerp-)Rv: hoger beroep tegen een deelgeschiluitspraak is slechts zeer beperkt mogelijk.

42. Wij gaan niet verder in op de inhoud van het wetsvoorstel, dit valt buiten het bestek van onze bijdrage. Verwezen wordt naar de wettekst zelf (<www.justitie.nl>), maar ook naar het artikel van mr. Chr.H. van Dijk in PIV-bulletin 2008, nr. 8 – Wet deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade.

43. G.M. van Wassenauer, Het wetsvoorstel deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade, een reactie vanuit de praktijk, *Verkeersrecht* 2009, nr. 1, p. 4.

44. Zie <www.letme.nl>.

45. De Temmerman en De Kezel (2002) noemen het ‘met een jantje-van-leiden’, p. 112.

methodes wellicht kostbaarder en tijdrovender zijn dan toepassen van normering, wordt wel de meest rechtvaardige oplossing bereikt. Bovendien zijn de basisbeginselen van het schadevergoedingsrecht als ‘volledige schadevergoeding’ en ‘de schade dient zo concreet mogelijk te worden vastgesteld’ hiermee gediend. Ons inziens zijn deze beginselen van grote waarde en kan het argument ‘tijd- en kostenbesparing’ hier nimmer tegen opwegen.

Men hoeft Amerikaanse toestanden (exorbitante schadeclaims) niet te vrezen, dat past niet bij onze Hollandse nuchterheid.

Verdergaande normering is ongewenst. De tot dusverre gecreëerde normering is *onder voorwaarden* bruikbaar, maar is als het aan ons ligt tevens de grens van het acceptabele.

Het is nu eenmaal zo dat er niet zoiets bestaat als de doorsneemens. Gelukkig maar.